

С Т А Н О В И Щ Е

за дисертационен труд

на тема:

« ВЛИЯНИЕТО НА НОВИТЕ ЧЛЕНОВЕ НА СЕМЕЙСТВОТО ВЪРХУ
ОТНОШЕНИЯТА МЕЖДУ БРАТЯ И СЕСТРИ – ИЗСЛЕДВАНЕ НА
ДИФЕРЕНЦИАЦИЯТА, РОДИТЕЛСКИТЕ НАГЛАСИ И УМЕНИЯТА ЗА
РАЗРЕШАВАНЕ НА КОНФЛИКТИ»

на

ЛИЛАХ ШВАРЦ-ПЕЛЕГ

за присъждане на образователна и научна степен „доктор”

в Професионално направление 3.2. „Психология”

докторска програма “Обща психология”

Научен ръководител:

проф. д-р Севджихан Еюбова

Изготвил становището:

доц. д-р Миглена Кръстева-Иванова

Актуалност на дисертационният труд:

Темата за влиянието на новите членове на семейството върху отношенията между братя и сестри е особено актуална в контекста на съвременните социални и психологически изследвания. В рамките на Психология на развитието нараства интересът към вътресемейните взаимодействия и тяхното отражение върху емоционалното, социалното и поведенческото развитие на децата. Появата на нов член в семейството представлява съществен преходен момент, който променя установения баланс в семейната система и поставя нови изисквания към адаптационните ресурси на всички нейни членове.

Актуалността на изследването се обуславя и от неговата теоретична обосновааност, свързана с ключови концепции като Теория на привързаността и Системна семейна теория. Тези теоретични перспективи разглеждат семейството като динамична система, в която всяка промяна – включително раждането или включването на нов член – води до преструктуриране на ролите, взаимоотношенията и емоционалните връзки. В този контекст изследването на процесите на диференциация между братя и сестри и ролята на родителските нагласи придобива особена значимост.

Съществен принос към актуалността на темата има и нарастващият интерес към феномена на родителската диференциация и нейните последствия. Емпирични изследвания показват, че възприеманото неравно третиране от страна на родителите може да доведе до повишена конкуренция между децата, конфликти и затруднения в изграждането на устойчиви и подкрепящи взаимоотношения между братя и сестри. В този смисъл анализът на родителските нагласи и практики е ключов за разбирането на вътресемейната динамика.

Допълнителен аспект на актуалност е свързан с фокуса върху уменията за разрешаване на конфликти. В условията на засилен обществен и научен интерес към социално-емоционалното развитие и психичното здраве на децата, изследването на механизмите за справяне с конфликти в ранна възраст има съществено практическо значение. То създава предпоставки за разработване на ефективни интервенции, насочени към подкрепа на родителите и насърчаване на позитивни модели на взаимодействие между децата.

Наред с това, темата е особено релевантна и в контекста на съвременните социални промени, характеризиращи се с разнообразие от семейни структури – разширени семейства, семейства с повече от две деца, както и реорганизирани или смесени семейства. Тези промени поставят нови предизвикателства пред адаптацията на децата и изискват задълбочено научно изследване на факторите, които подпомагат или затрудняват хармоничното развитие на братско-сестринските отношения.

Всичко това може да бъде разгледано в светлината на актуалността на темата на дисертационното изследване.

Теоретична рамка на дисертационния труд:

Дисертацията се състои от увод, четири глави, заключение, библиография и шест приложения, съдържащи изследователски инструменти и въпросници. Общият обем е 195 страници, включва 7 таблици и 9 фигури.

Библиографията съдържа 98 източника на английски език и иврит.

В първа глава се прави преглед на литературата и теоретичната рамка, свързани с влиянието на новите членове на семейството върху взаимоотношенията между възрастни братя и сестри, и се представят научното и практическото значение, както и новостта и приносът на изследването.

Втора глава разглежда ключовите концепции и теоретични перспективи относно взаимоотношенията между братя и сестри, включително теорията за привързаността, теорията за социалното учене, структурно-семеен подход (Minuchin, 1974) и концепцията на Bowen (1978) за диференциация на Аза.

В трета глава се описва методологията на изследването, включително дизайнът на изследването, инструментите, използвани в него, процедурите за събиране на данни и етичните съображения, както и характеристиките на извадката.

Четвърта глава представя емпиричните резултати от изследването, включително както количествени, така и качествени резултати, последвани от обсъждане на резултатите във връзка със съществуващата литература.

Дизайнът на емпиричното психологично изследване

Представената методологична рамка се отличава с добра логическа структура и яснота на изложението. Авторът последователно представя дизайна на изследването, използваните инструменти, процедурите по събиране на данни и характеристиките на извадката, като ги обвързва адекватно с изследователските цели и теоретичната основа на труда.

Особено положително впечатление прави изборът на дизайн със смесени методи, който съчетава количествен и качествен подход. Този изследователски дизайн е напълно уместен предвид сложността на изследваното явление и позволява едновременно постигане на емпирична обосновааност и по-дълбоко разбиране на субективните преживявания на участниците. Количественият компонент осигурява възможност за анализ на връзките между ключови психологически променливи, докато качественият компонент допринася за разкриване на индивидуалните интерпретации и преживявания в контекста на семейната динамика.

Концептуалната рамка на изследването е убедително обоснована чрез Системна семейна теория, което е напълно подходящо с оглед на разглеждането на семейството като динамична система от взаимосвързани отношения. Включването на конструкти като диференциация на Аза, възприемано родителско фаворизиране и стратегии за разрешаване на конфликти показва добра теоретична ориентация и съответствие с актуални научни търсения.

Използването на утвърдени стандартизирани инструменти представлява съществено предимство на изследването, тъй като предполага висока степен на надеждност и валидност на събраните данни. В допълнение, включването на полуструктурирани интервюта обогатява изследването чрез осигуряване на качествена перспектива и допринася за по-пълноценното разбиране на изследвания феномен.

Методологичното описание на процедурите по събиране на данни и етичните съображения е коректно и съответства на утвърдените стандарти при работа с човешки участници, като ясно са посочени принципите на доброволност, информирано съгласие и конфиденциалност.

Възможност за допълнително обогатяване на изложението може да се открие в по-детайлното представяне на характеристиките на извадката и аналитичните подходи, което би допринесло за още по-голяма яснота и прецизност на методологичната рамка.

В обобщение, методологичната глава демонстрира добра научна обоснованост, адекватен избор на изследователски подход и съответствие с целите на изследването, като създава надеждна основа за представяне и интерпретация на емпиричните резултати.

Заклучения от проведените изследвания:

Представените резултати разкриват комплексния и динамичен характер на взаимоотношенията между възрастни братя и сестри в контекста на разширяването на семейството. Чрез интегрирането на количествен и

качествен анализ се постига цялостно разбиране за факторите, които влияят върху тези взаимоотношения.

Количествените данни показват, че качеството на отношенията между братя и сестри се определя от взаимодействието между индивидуални психологически характеристики и особеностите на семейната среда. Особено значима роля играе диференциацията на Аза, като по-високите ѝ нива се свързват с по-добра емоционална регулация, по-стабилна комуникация и по-успешна адаптация към настъпващите семейни промени. Наред с това, възприеманото родителско фаворизиране се очертава като фактор, който може да генерира напрежение и съперничество, дори в зряла възраст. Уменията за разрешаване на конфликти също имат съществено значение, като конструктивните стратегии подпомагат поддържането на устойчиви и подкрепящи взаимоотношения.

Качествените резултати допълват и задълбочават количествените констатации, като разкриват субективните преживявания на участниците. Очертават се ключови теми, свързани с промени в комуникацията и емоционалната близост, преживявания на ревност и чувство за загуба, както и значимата роля на новия член на семейството (съпруг/съпруга) като фактор, който може както да сближава, така и да дистанцира братята и сестрите. Същевременно се наблюдават процеси на адаптация, пренареждане на ролите и личностно израстване, които свидетелстват за способността на индивидите да преосмислят и развиват взаимоотношенията си.

В съответствие с Системна семейна теория, резултатите потвърждават, че взаимоотношенията между братя и сестри не могат да бъдат разглеждани изолирано, а следва да се анализират в контекста на цялостната семейна система и нейните трансформации. Появата на нови членове чрез брак се утвърждава като значим преходен момент, който води до преструктуриране на ролите, комуникационните модели и емоционалните връзки.

В обобщение, изследването показва, че взаимоотношенията между възрастни братя и сестри се формират под въздействието на множество взаимосвързани фактори – личностни, семейни и контекстуални. Въпреки предизвикателствата, свързани със семейните промени, тези взаимоотношения запазват своята значимост като източник на емоционална подкрепа и могат да се развиват в по-зрели и адаптивни форми.

Анализ на приносите

Формулираните научни и практически приноси са ясно структурирани и кореспондират пряко с целите и резултатите на изследването. Те отразяват стремеж към разширяване на съществуващото знание относно взаимоотношенията между братя и сестри в зряла възраст.

Научните приноси се отличават с това, че поставят акцент върху недостатъчно изследван аспект – ролята на роднините по сватовство като специфичен преходен момент в семейния жизнен цикъл. Особено ценен е опитът за концептуално интегриране на ключови конструкти в рамките на Системна семейна теория, включително идеите на Мъри Боуен за диференциация на Аза. Това допринася за по-задълбочено разбиране на динамичния характер на взаимоотношенията между братя и сестри и подчертава тяхната променливост в контекста на семейните трансформации. Включването на явления като лоялностни конфликти и insider–outsider динамики допълнително обогатява анализа.

Практическите приноси са също добре аргументирани и насочени към приложимостта на резултатите. Предложената методологична рамка със смесени методи и използването на утвърдени инструменти повишават надеждността на изследването и създават възможности за бъдещи емпирични разработки. Особено важно е, че резултатите имат потенциал за приложение в практики като семейно консултиране и терапия, като

подпомагат разбирането на комуникацията, конфликтите и адаптацията в разширените семейни системи.

В обобщение, приносите могат да бъдат оценени като съществени, добре обосновани и с ясно изразена теоретична и практическа значимост.

Авторефератът вярно и точно отразява същността на дисертационния труд. Изказът е професионален, екзактен, личи личната ангажираност на автора към проблематиката на разработката.

Дисертантът има нужните одобрени научни публикации от НАЦИД.

В заключение мога да кажа, че високо оценявам труда на Лилах Шварц-Пелег, изведен от богатия теоретичен обзор, проведеното изследване и анализа на изводите от него и предлагам на членовете на уважаемото жури да ѝ бъде присъдена ОНС „доктор по психология“, в област на висше образование 3. „Социални, стопански и правни науки“, Докторска програма „Обща психология“, за което гласувам положително.

30.04.2026 г, Варна

Изготвил становището:

доц. д-р М. Кръстева-Иванова